

### Knjiga o petorici zaslužnih i progonjenih svećenika iz BiH

Tomo VUKŠIĆ, *Confessores fidei: Čule, Čekada, Majić, Nuić, Perić*, Biblioteka Crkve na kamenu, knjiga 61, Mostar 2000., 255 str., format 13,5 x 21 cm.

Zanimanje prof. Tome Vukšića za istaknute osobe bosansko-hercegovačkog crkvenog života potječe iz vremena kad je pisao doktorsku disertaciju na Orijentalnom institutu u Rimu o odnosima katolika i pravoslavaca u BiH za vrijeme austrijske uprave.<sup>1</sup> Ovdje objavljeni radovi o petorici istaknutih svećenika iz BiH, koje su progonile komunističke vlasti, bili su izvorno priređeni za simpozije o njima. Zato autor ovdje ne donosi životopis ovih *ispovjedalaca vjere* (to je značenje latinskog naziva *confessores fidei* koji se u prvim stoljećima pridavao progonjenim vjernicima što nisu postali službeni mučenici) nego neki vid ili djelokrug njihova života.<sup>2</sup> Autor posvećuje knjigu "svim svećenicima koji su poginuli ili patili za slobodu Crkve i hrvatskoga naroda" (str. 5). Time pokazuje da želi skinuti prašinu zaborava s nekih od njih, što u predgovoru izričito napominje.

Da bi čitatelji zadobili cjelovitu sliku pojedinoga od obrađenih svjedoka vjere i pastira katoličkih vjernika,

kod svakoga je na nekoliko stranica naveo pregled školovanja, služba te pastoralnog djelovanja i eventualno pisanja, a zatim donosi temu o njemu koja pretpostavlja širi okvir iz simpozija. Kako u zboru profesora Vrhbosanske katoličke teologije pripadam među "stariju mladež", ponosim se da sam poznavao svu petoricu opisanih u ovoj knjizi i radujem se što mogu ovim dati svoj udio u osvjetljavanju njihove uloge u Crkvi među Hrvatima.

1. *Dr. Petar Čule (1898.-1985.)*

je bio zaređen za svećenika mostarsko-duvanjske biskupije 1920. god. Doktoriravši teologiju 1923. god. u Innsbrucku, obnašao je službe katehete i biskupskog savjetnika. Ustaška vlast protivila se njegovu imenovanju za mostarskog biskupa zato što Sveta Stolica prilikom izbora kandidata nije tražila mišljenje ondašnje hrvatske vlasti. Zaredio ga je za biskupa sarajevski nadbiskup dr. Ivan Šarić 4. listopada 1942. a suposvetitelji su bili zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac i predstavnik Svete Stolice u Zagrebu Ramiro Marcone. Od 1948. do 1956. god. izdržavao je kaznu zatvora u Zenici kao politički krivac prema sudu ondašnje vlasti, a zatim još dvije godine bio u kućnom pritvoru u franjevačkom samostanu u Tolisi. Svoju biskupiju vodio je do umirovljenja 1980. god. i uz zaređena 83 svećenika u vrijeme njegova predvođenja hercegovačkih dijeceza, glavno mu je životno

1 T. VUKŠIĆ, *Međusobni odnosi katolika i pravoslavaca u Bosni i Hercegovini (1878.-1903.)*. Povijesno-teološki prikaz, Crkva na kamenu, Mostar 1994.

2 Usp. zaziv u Litanijama Majke Božje: "Kraljice ispovjedalaca - moli za nas!"

djelo gradnja mostarske katedrale. Vukšić je ovdje obradio poblize Čulinu ulogu na Drugom vaticanskom saboru. Zbog odrezanosti od teološke literature i kršćanskih misaonih strujanja od 1945. do 1962. god., većina biskupa iz komunističkih zemalja nisu se mogli snaći u predloženim saborskim nacrtima dokumenata i uglavnom su pažljivo slušali interverte drugih koncilskih otaca.<sup>3</sup> Od hrvatskih biskupa donekle su aktivni bili zagrebački Šeper, splitski Franić i mostarski Čule. Iako je bio vjerni đak svojih konzervativnih teoloških učitelja, Čule je pokazao razumijevanje što "biskupi iz onih zemalja, gdje katolici žive pomiješano s protestantima, nastoje katoličku nauku o Mariji izraziti takvim riječima, koje će protestanti moći lakše razumjeti i zbog kojih se neće spoticati" (str. 54). Čulina je glavna zasluga uvrštavanje imena sv. Josipa u Rimski kanon, ali čim je Papa to odredio odmah je i dopustio da se smiju upotrebljavati još tri kanona.

2. *Dr. Čedomil Čekada (1896.-1981.)* zaređen je za svećenika vrhbosanske nadbiskupije 1919. god., teologiju doktorirao u Innsbrucku 1922. god. i sav aktivni svećenički život proveo u različitim institucijama u Sarajevu. Za vrijeme komunističkog režima proveo je dvanaest godina na robiji u Zenici, uglavnom zbog svojih članaka protiv komunizma, iako je kritici izlagao također jugoslavenske vlasti, kao i ustaške za vrijeme Drugog svjetskog rata. Vukšić je ovdje obradio

Čekadino pisanje u *Katoličkom tjedniku* od 1933. do 1943. god. Čekada je u *Tjedniku* branio istinski katoličke vrijednosti te napadao protivnike Crkve iz desničarskih i ljevičarskih idejnih strujanja. Kako je imao briljantan stil s kratkim, lapidarnim rečenicama svećenici i drugi čitatelji više su se sjećali njegovih duhovitih ismijavanja nego pozitivnih usmjerenja.

3. *Mons. Andrija Majić (1892.-1978.)*, za svećenika zaređen 1915. god.; od 1918. do 1930. god. župnik u Stocu, zatim kroza sljedećih 13 godina u Potocima. Kroz dvije godine tijekom rata bio je službenik Ordinarijata, ali nije mogao stanovati u zgradi biskupske rezidencije. Poslije Drugog svjetskog rata do umirovljenja 1970. god. župnik u Studencima, gdje je proveo još osam godina kao umirovljenik. Od travnja 1948. do povratka biskupa Čule u Mostar u listopadu 1957. god. uza župničku službu upravljao biskupijom po ovlasti nuncijature iz Beograda i po biskupovoj odredbi. Tri puta je bio zatvaran. Morao je upotrijebiti svu svoju hercegovačku dovitljivost pri obavljanju krizma po župama u vrijeme biskupove prisilne odsutnosti, jer ako bi sve unaprijed pismeno najavio i držao se najavljenog rasporeda, komunisti bi organizirali "spontani" protest "naroda" da mu onemoguće ulazak u župu ili držanje krizmenog slavlja. "Dohakao" im je tako što je potajno ulazio u željenu župu, u pratnji povjerljivih laika koji su sebe izlagali opasnosti da župe imadnu kako tako

3 Msgr. dr. Janez Jenko, koji je kao mariborski biskup prisustvovao trećem i četvrtom zasjedanju sabora (1964.-1965.), rekao je u jednom nagovoru za slušatelje slovenske sekcije Radio Vatikana da određenog dana "biskupi nisu imali škole", jer je bio blagdan. Ponizno je priznao da je prisustvovanje saborskim zasjedanjima na plenarnim sjednicama za njega istinska škola.

redovnu podjelu sakramenta kršćanske zrelosti. Također je poznat po brižno sročnim molbama za ispražnjenje bespravno zauzetih biskupijskih prostorija, za nekažnjavanje svećenika zbog vođenja crkvenih matica. Odlučno se usprotivio osnivanju svećeničkog udruženja "Dobri pastir" i zato bio progonjen od državnih vlasti koje su forsirale takvo udruživanje "narodnih svećenika".

4. *Mons. Mate Nuić (1909.-1987.)*, zaređen je za svećenika 1934. god. te prvih jedanaest godina bio odgojitelj u dačkom domu "Petar Svačić" u Mostaru. Komunističke vlasti osudile su ga zajedno s biskupom Čulom na osam godina zatvora i sve izdržao u Zenici. "Poslije izlaska iz zatvora pa sve do svoje smrti nikada nije posjedovao nikakav osobni dokument komunističke države jer takvu državu nije priznavao" (str. 194). Poslije izlaska iz zatvora bio je tri godine duhovni pomoćnik u Studencima, zatim devet godina župnik u Šipovači-Vojnićima gdje je želio graditi župnu crkvu ali mu državne vlasti nisu dale potrebnu građevinsku dozvolu. Od 1967. do umirovljenja 1984. god. bio je župnik u Potocima kod Mostara. God. 1982., u povodu obilježavanja dana smrti kardinala Stepinca, poslao je telegram nadbiskupu Kuhariću u Zagreb u kojem je kardinala Stepinca nazvao svecem i mučenikom Rimokatoličke Crkve, a nadbiskupu Kuhariću zahvalio što "neoborivim povijesnim činjenicama

viteški brani njegovu čast" (str. 195). Pratio je biskupa Čulu u Sarajevo kad je ovaj 8. travnja 1947. dijelio ovdje krizmu na poziv Vrhbosanskog nadbiskupskog ordinarijata (upravitelj Vrhbosanske nadbiskupije u odsutnosti nadbiskupa Šarića bio je kanonik dr. Marko Alaupović kojega je Sveta Stolica imenovala naslovnim biskupom 21. svibnja 1950., a bio je zaređen od nuncija u Beogradu 24. rujna iste godine)<sup>4</sup>. Biskup Čule zabilježio je o tom događaju: "Držao sam tihu misu i propovijed, onda krizmu. Obred počeo u 9h prije podne, a svršio u 2h popodne. Svega krizmano 1451 dijete. Na put me pratio Don Mate Nuić. Odsjeo sam u nadbiskupskom dvoru, čija je samo polovica ostala slobodna, dok je druga polovica uzeta za razne gradske urede" (str. 204).

5. *Dr. Marko Perić (1926.-1983.)* bio je za svećenika zaređen 1952. god. Kroz prve četiri godine kratko bio župnik na dvije župe sukcesivno, zatim ga biskup Čule 1958. god. pozvao na djelovanje u Ordinarijatu gdje je ostao do imenovanja za kotorskog biskupa 1981. god. Podlegao je teškoj bolesti za vrijeme liječenja na rimskoj klinici "Gemelli", a "poslije misa zadušnica i oproštaja u hrvatskoj crkvi sv. Jeronima u Rimu i kotorskoj katedrali, njegovo tijelo prevezeno je u Mostar jer je kotorska katedrala poslije potresa bila posvema u neredu. Iako je don Markova rodbina željela da bude pokopan u obitelji-

4 Podatke donosi *Šematizam nadbiskupije vrhbosanske*, Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski, Sarajevo 1961., str. 6. Nažalost, službeno glasilo *Vrhbosna* 1979., br. 2, str. 1b-f; br. 3, str. 35-38, u člancima povodom smrti nadb. Alaupovića ne navodi ove važne datume. Za opću sliku Vrhbosanske nadbiskupije u prvim godinama komunističke vlasti, usp. M. ZOVKIĆ - M. ZUBAK, *Ivan Čondrić (1918.-1946.) - Duhovnik mladih*, Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski, Sarajevo 2000., str. 51-71.

skoj grobnici, na traženje svećenika iz Hercegovine, biskup Žanić je prihvatio prijedlog pa je don Marko 10. lipnja pokopan u biskupskoj grobnici u kripti mostarske katedrale” (str. 221). Iz vremena dok sam bio rektor Vrhbosanske katoličke bogoslovije sjećam se da su bogoslovi hercegovačkih dijeceza don Marka kao djelatnika Ordinarijata spominjali s divljenjem i zahvalnošću zato što se iskreno za njih zanimao te imao vremena za sve koji su ga trebali. On takav izlazi i iz Vukšićeva prikaza. Iako ga biskup nije oslobodio obaveza na Ordinarijatu, don Marko je uspio na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu doktorirati 1965. god. disertacijom pod vodstvom profesora moralne teologije dr. Jordana Kuničića *Deploretarizacija radništva po kršćanskoj socijalnoj nauci*.<sup>5</sup> Ogroman dio svoga vremena i energije potrošio je na skupljanje dokumenata o tzv. hercegovačkoj aferi, kad je Sveta Stolica sredinom 70-ih godina počela tražiti da hercegovački franjevci predaju nekoliko župa na upravu biskupijskim svećenicima.

Vukšićeva knjiga pisana je čitkim hrvatskim i predstavlja dostojan spomenik ovim velikanima vjere, hrvatskog rodoljublja i pastirskog služenja. Uz druge monografije i memoarska djela ove vrste, ona je dragocjen doprinos povijesti Crkve u Hrvata za vrijeme ustaškog i komunističkog totalitarizma.

Mato Zovkić

5 Tiskana je poslije smrti autora u obliku knjige pod naslovom: *Radničko pitanje u kršćanskoj sociologiji*, Crkva na kamenu, Mostar 1997.

## Pretpostavke ekumenizma između katolika i pravoslavaca ovdje

Tomo VUKŠIĆ, *Mi i oni. Siguran identitet, pretpostavka susretanja*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo 2000., 350 str.

U nizu Biblioteke “Radovi” Vrhbosanske katoličke teologije u Sarajevu, pojavila se u studenome 2000. god. knjiga Tome Vukšića *Mi i oni. Siguran identitet pretpostavka susretanja*. To je ustvari druga knjiga spomenutog niza, koja se srodno veže s prvom, a to je *Medureligijski dijalog iz katoličke perspektive u Bosni i Hercegovini* Mate Zovkića, objavljenom 1998. god. Knjiga Tome Vukšića je plod njegova 15-godišnjeg znanstvenog rada na proučavanju kršćanstva uopće, ali i kršćanstva, kako to ističe u svom predgovoru mons. Ratko Perić, utjelovljenog u konkretnom hrvatskom i srpskom biću na ovim našim prostorima. Knjiga je zapravo zbirka 14 već objavljenih radova u časopisima i knjigama, podijeljenih u šest cjelina, u kojima njihov autor obrađuje aktualna pitanja s povijesnim i teološkim ekumenskim sadržajem, a ta su pitanja izravno povezana s temom međunacionalnih i međucrkvenih odnosa Hrvata i Srba, odnosno katolika i pravoslavaca u Bosni i Hercegovini.

Zbog opasnosti da se ostane zatvoreni samo u prošlost, s pravom knjiga počinje argumentiranim izlaganjem o potrebi izgradnje povjerenja među katolicima i pravoslavicima, donoseći u njemu ujedno i uvjerljivo obrazloženje samoga naslova knjige. U drugoj